

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE BADEM

Ümran ELDOĞAN
Ziraat Yüksek Mühendisi

Yaprak BÖLÜK
Ziraat Yüksek Mühendisi

Botanik olarak sert çekirdekli meyveler sınıfında bulunan ancak olgunlaştıkça mezokarpın kuruması nedeniyle sert kabuklu meyveler arasında yer alan bademin anavatanı, Orta ve Batı Asya olarak bilinmektedir. Zamanla Hindistan, İran, Suriye, Türkiye ve diğer Akdeniz ülkelerine yayılmıştır. Ülkemizde Karadeniz bölgesinin yüksek kesimleri dışında kalan alanlar, bademin doğal yayılış alanlarını oluşturmaktadır (Karadeniz ve ark., 2019). Bademin Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) getirilmesi ise 1900'ü yılların başında gerçekleşmiştir. ABD'nin Kaliforniya eyaletinde dayanıklı anaç kullanılması, gübrelenen ve su-

lanan koşullarda yetiştiricilik yapılması gibi faktörler, bu eyaletin dünya çapında en verimli badem üretim bölgesi olmasına olanak tanımıştır (Sideli ve Gradziel, 2023).

Dünya badem üretimi açısından ülkemiz, 2021 yılı verilerine göre 178.000 ton ile dünya üretiminin %3,8'ini sağlayarak 5. sırada yer almaktadır. ABD ise dünya badem üretiminin %55,1'ini sağlayarak üretimde birinci ülke konumundadır. İspanya %9,5'lik pay ile 2. sırada yer alırken %6'lık pay ile Avustralya 3. sırada yer almaktadır (Çizelge 1)

Çizelge 1. Dünya badem üretimi (ton)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021	Ortalama	(%)
ABD	1.716.850	1.721.380	1.945.912	2.370.021	2.189.040	1.988.641	55,1
İspanya	255.503	339.030	340.420	416.950	365.210	343.423	9,5
Avustralya	185.980	173.000	212.000	221.886	285.605	215.694	6
İran	129.566	200.882	177.015	164.348	163.568	167.076	4,6
Türkiye	90.000	100.000	150.000	159.187	178.000	135.437	3,8
Fas	116.923	117.270	102.185	134.436	169.255	128.014	3,5
İtalya	79.599	79.800	77.300	80.520	71.620	77.768	2,2
Tunus	67.000	68.000	75.000	62.000	75.000	69.400	1,9
Çin	43.000	43.000	45.000	45.000	45.000	44.200	1,2
Diğer	379.883	429.268	436.993	485.695	451.700	436.708	12,1
Dünya	3.064.304	3.271.630	3.561.825	4.140.043	3.993.998	3.606.360	100

Kaynak: FAOSTAT (14.09.2023)

2021 yılı üretim alanlarına bakılacak olursa İspanya'nın 744.470 hektar (ha) alan ile 1. sırada yer aldığı, bunu 534.191 ha ile ABD'nin izlediği görülmektedir. Fas 219.013 ha ile 3. sırada yer alırken Türkiye 57.732 ha ile 9. sırada bulunmaktadır (Çizelge 2).

Çizelge 2. Dünya badem üretim alanı (ha)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
İspanya	633.562	657.770	687.230	718.540	744.470
ABD	416.840	441.110	477.530	505.858	534.191
Fas	170.864	186.255	190.612	209.233	219.013
Tunus	204.817	194.304	209.986	171.385	213.471
İran	50.856	91.613	79.597	76.392	75.553
Suriye	72.296	71.480	71.520	71.476	71.509
Libya	59.754	59.982	59.898	59.878	59.919
Portekiz	34.002	39.640	49.350	52.340	58.400
Türkiye	35.202	42.191	47.088	52.370	57.732
İtalya	57.598	57.990	52.040	52.650	53.720
Diğer	183.649	177.608	198.764	205.857	195.436
Dünya	1.919.440	2.019.943	2.123.615	2.175.979	2.283.414

Kaynak: FAOSTAT (14.09.2023)

Çizelge 3. incelendiğinde, Türkiye'de 2015 yılında 296.714 dekar olan badem üretim alanı 2022 yılında 632.663 dekar alana yükselmiştir. Türkiye'deki badem üretimi ise 2022 yılında 190.000 tona ulaşmıştır.

Çizelge 3. Yıllara göre Türkiye badem alanları, üretimi ve verimi

Yıllar	Toplu Meyveliklerin Alanı (dekar)	Üretim (ton)	Ağaç Başına Ortalama Verim (kg)	Meyve Veren Ağaç Sayısı	Meyve Vermeyen Ağaç Sayısı	Toplam Ağaç Sayısı
2015	296.714	80.000	14	5.863.629	4.294.611	10.158.240
2016	333.221	85000	13	6.663.996	4.964.011	11.628.007
2017	352.017	90000	13	6.810.165	5.098.562	11.908.727
2018	421.914	100000	12	8.490.351	5.400.809	13.891.160
2019	470.881	150000	16	9.521.707	6.333.129	15.854.836
2020	523.695	159.187	15	10.380.249	7.093.395	17.473.644
2021	577.324	178.000	14	12.471.039	6.772.875	19.243.914
2022	632.663	190.000	14	13.616.290	7.670.190	21.286.480

Kaynak: (TÜİK -14.09.2023)

2022 yılı illere göre badem üretim alanı incelendiğinde %17 ile Adıyaman 1. sırada yer alırken %11 ile Şanlıurfa 2. sırada yer almaktadır (Çizelge 4).

Çizelge 4. Yıllara göre illerin badem alanı (da)

İller	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2022 (%)
Adıyaman	39.975	48.714	58.430	72.350	78.215	100.082	108.750	17
Şanlıurfa	29.761	33.842	39.639	46.551	48.258	50.980	70.602	11
Manisa	34.140	33.505	43.390	47.518	53.848	57.996	59.917	9
Mersin	10.172	11.536	28.095	31.497	39.840	43.835	45.429	7
Antalya	14.529	16.464	17.561	21.342	21.535	22.012	22.768	4
Muğla	21.181	20.084	21.477	22.253	22.277	22.402	22.491	4
Denizli	11.566	11.798	13.726	14.901	16.473	16.888	16.823	3
Çanakkale	10.619	11.137	11.896	12.149	12.255	12.418	12.334	2
Gaziantep	10.803	10.347	10.388	10.477	11.660	11.660	11.660	2
Diğer	150.475	154.590	177.312	191.843	219.334	239.051	261.889	41
Toplam	333.221	352.017	421.914	470.881	523.695	577.324	632.663	100

Kaynak: (TÜİK - 14.09.2023)

İllere göre badem üretiminde 2022 yılı verilerine göre %17,8 ile Adıyaman 1. sırada yer alırken %13,8 ile Mersin 2. sırada yer almaktadır (Çizelge 5).

Çizelge 5. Yıllara göre illerin badem üretimi (ton)

İller	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2022 (%)
Adıyaman	3.576	4.593	11.747	15.470	18.323	39.109	33.827	17,8
Mersin	9.190	9.856	14.141	22.929	28.511	26.159	26.255	13,8
Antalya	5.639	5.942	6.358	9.795	8.859	10.149	11.338	6
Muğla	5.281	5.972	5.028	9.955	10.145	8.656	10.629	5,6
Şanlıurfa	4.534	4.245	4.515	5.933	7.056	7.219	8.864	4,7
Çanakkale	4.337	5.142	5.098	7.786	7.897	5.751	7.752	4,1
Manisa	3.572	4.081	5.817	8.030	7.635	5.034	6.831	3,6
Denizli	3.575	4.086	3.972	6.316	6.068	4.322	6.144	3,2
Gaziantep	3.179	3.067	2.673	3.369	3.629	3.824	4.687	2,5
Diğer	42.117	43.016	40.601	60.417	61.064	67.777	73.673	38,8
Türkiye	85.000	90.000	100.000	150.000	159.187	178.000	190.000	100

Kaynak: (TÜİK - 14.09.2023)

Kaynaklar

· FAO (2023). <https://www.fao.org/faostat/en/#data/QCL>. (Erişim Tarihi: 14.09.2023)
· Karadeniz, T., Çatmadım, G., Şahiner Öylek, H., Abant İzzet Baysal Üniversitesi, B, ve Doğa Bilimleri Fakültesi, Z., Üniversitesi, B, & Meslek Yüksekokulu, S. (2019). Türkiye'de Yerli ve Yabancı Badem Çeşitleri ile Yapılan Adaptasyon Çalışmaları Üzerine Araştırmalar. In *IJAES*

International Journal of Anatolia Agricultural Engineering (Vol. 1): 45-51.

· Sideli, G.M., Gradziel, T.M. (2023). Genome Analysis and Breeding. In: Sánchez-Pérez, R., Fernandez i Marti, A., Martinez-Gomez, P. (eds) *The Almond Tree Genome. Compendium of Plant Genomes*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-30302-0_1
· TÜİK. (2023). Türkiye İstatistik Kurumu. (<https://biruni.tuik.gov.tr>). (Erişim Tarihi: 14.09.2023)